

Noqulay sharoitlarda lavr o'simligini yetishtirish usullari
Termiz agrotexnologiyalar va innavatsion rivojlanish instituti magistratura
talabasi

Ashurova Zebo Ravshan qizi

Annotatsiya: Ushbu maqola lavr daraxti o'simligining dorivorlik xususiyatlari, morfologiyasi va yetishtirish texnologiyasi bo'yicha kerakli tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: lavr, agrotexnika, professor Shit, tichlantiruvchi, o't haydovchi

Lavr gulaganda o'simliklar qatoriga kiradi uning o'shishi uru'gi har bir o'shish jaroyoni bo'ylab o'tadi (poyasi tomiri o'zgarib boradi) va xosilni miqdori aniqlanadi. Professor P.G.Shit mevali daraxtlarni 9 ta o'sish jarayonini aniqlagan bu daraxtning urugi o'sishi va va o'lishi vaqtini belgilaydi. Bu jarayonni almashishiga ammo ko'p yillik o'simliklar uchun umumiy. Ammo ularning boshlanishi va davom etishi xar bir turning oilasi har xil. Xar bir o'simlikning botanik emali sharoiti va agrotehnikaga bog'liq. Agarda xarorat past bo'lsa notog'ri agrotehnik xolati kasallik o'simlikni quritib o'limga olib boradi. Lavrni o'sish jaroyoni aniqlanadi 1 urug'ni, 2 uning, o'sishi, 3 uning vegetativ o'sishi, 4 mevaga kirishi, 5 qarishi va o'limi, 6 navf olishi. Sanoat urug' lavrdan barg olish uchun uning agrotehnik ishlari juda yaxshi qo'yilgan bo'lishi kerak. Bunda o'simlikni biologik xolati o'zgaradi va shakllanadi.

O'simlik 1 yosh 2 yoshli vaqtda xosil olinsa unda gullash va meva o'chish yo'qoladi o'simlik xayoti qisqaradi lavrning o'sish jaroyoni davomligi agrotehnik o'sish davrida xosil olinsa unda gullash va meva ko'chish yo'qoladi o'simlik xayoti qisqaradi lavrning o'sish jaroyoni davomligi agrotehnik o'sish davrida prof A.D.Aleksandr bu sharoitlar ular uchun xususiyatlarini yoshi va turi sifatini aniqlanadi.

Xar yili iqlim tasiri bilan fasllar o'zgarishi bilan lavr o'simligi ilogenez jaroyinida (prpgress) o'simlikni yashash vaqtida uning parvarishi yilning xarvaqtiga bog'liq qoniqarli iqlim sharoitida o'z vaqtida o'tadi. Vegetatsiya vaqtida o'sishi chayadi uning novdalarini va barglari gullashi va meva solishi kuchayadi. Uxlash davrida vegetativ o'sishi pasayadi, nafas almashinishi xar bir fazada lavr o'simligini o'sishi o'ziga sharoitlar talab qiladi, tog'ri parvarish etilsa yaxshi natija ko'rsatadi. Bu masala bo'yicha Akaddemik B.A.Keller va Ikson o'z tasiri bilan atrofga o'simlikka xar xil usullar qo'llasa qarilik yoki gigant o'simlik shakliga ega boladi bir yoshlilar yashashi toxtaydi yoki ko'p yoshlilar tami, rangi bo'ladi. Lavrni yashash jaroini urug'ni ko'payishi yaxshi sharoitga bog'liq. Birinchi yilning bargida 20-25 sm o'rtacha bo'yi

va barglari 15-20 sm novda paydo bo'ladi. Bo'yiga uzunligida kurtaklari joylashgan keyinchalik shoxchalariga aylanadi. 1 chi shoxlar keyin ularda navbatma-navbat 2chi shoxchalar paydo bo'ladi va xakazo. Tomirlar rivojlanishi sistemasi bir xil. Birinchi yili tomirni o'zagi 2-3 ketma ketlik bilan tomir otadi 2 yili keyingi novdalar tomir otadi. Shoxchning pastki qismida bir necha kurtaklar paydo bo'ladi tomirga o'sish beradi. Qoniqarsiz sharoitda bu xolat ko'payadi va o'simlikni nobut bo'lishiga sharoit yaratadi.

Ona o'simlikning barcha kerakli belgilari saqlanib qolishi uchun ularni ko'paytirish faqat vegetative usulda olib boriladi. Lavr qobig'ida ko'p miqdorda dubil modda va efir moyining bo'lishi natijasida tomir otishi sekin boradi. Bu holat qish chiqishiga ham bog'liq.

Lavr urug'lari yirik, uzunligi 2 sm ga yetuvchi, ingichka qalin etli shu bilan birga uruglarni tez kurishdan va erta unib usishdan oldini oladi. Lavr daraxtining uruglari salqin va nam joyda saqlanib 3-5 oydan keyin uzining unib chiqish qobiliyatini yuqotadi. Uruglarni ekishdan oldin ustidagi ingichka qalin etidan tozalanadi, aks xolda unib usishi qiyinlashadi. Uruglar apreldan avgust oylarigacha unib usadi. Bir xil uruglar yanvar oyida ham ko'karadi, lekin ular qishning sovugida nobud bulishadi. Qishda dafna usimligi uchun xonada 10 daraja issiklik yetadi, baxorda usimlikni toza xavo va quyoshga olib chiqish maqsadga muvofik buladi. Xayotining birinchi yilida usimlik qo'shimcha oziqlantirishga muxtoj emas, lekin ikkinchi yildan mineral ozuqani kam miqdorda eritmalar sifatida berish kerak. 1 kg da 800-1900 dona urug' bo'ladi. Urug'i oq rangda endospermasiz, lavrning urug'I to'liq pishib yetilgandan so'ng terib olinadi. Urug' pishganligining 1 belgisi qobig'ining qorayishi va yetilgan urug'larning to'kila boshlashi. O'simlik sentabr va oktabrda massiv pishib yetiladi. Urug'ning sifati shakli qobig'idan tozalab olishda. Urug' nam joyga tushishi bilan tezda chirydi. Urug' qobig'ida efir moylari urug'ga yomon tasir ko'rsatadi. Urug' qobig'I bilan ekilganda 30-40% ni tashkil etadi. Urug'ga ishlov berilganda strabifikatsiya berilganda urug' 80-85 % unib chiqadi.

Urug'ning unish qobiliyatini uzoq yillargacha saqlaydi, keyin ko'karadi. Biz urug'ning qobig'idan archish uchun soya salqin joyga stratifikatsiya qilamiz. Oktabr oyida urug' ekilganga 89-90% unib chiqadi. Mart oyining dekadasida issiq xona sharoitida qo'lda urug' tozalanadi.

Urug'ning sifati miqdori yilning iqlim muhitiga, o'simlik turiga, ekalogik muhtiga bog'liq bo'ladi. Urug'da efir moyi hidi bor bo'ladi. Lavning urug'I kuzda, oktabrda, noyabrda ekilganda unib chiqishi ko'proq bo'ladi 80-89 % .

Oktabrda olingan urig' noyabrning oxirida parnikka ekilganda 80% unib chiqadi. Martning 25-sanasida lavr urug'I uchun optimal namlik 30-35 % hisoblanadi. 25% pasayganda urug' nobud bo'ladi. Aprel oyida harorat ko'tarilishi bilan urug'ning unib chiqishi tezlashadi. Lavr o'simligini kuzda va qishda ekish yaxshi natijalar beradi. Shuningdek erta bahorda ekish maqul. Lekin tajribalar orqali shuni aniqladikki optimal mahal kuz va dekabr oyida ekilgan o'simlik urug' beradi.

O'simlik 1 yosh 2 yoshli vaqtida xosil olinsa unda gullash va meva ko'chish yo'qoladi o'simlik xayoti qisqaradi lavrning o'sish jarayoni davomligi agrotehnik o'sish davrida xosil olinsa unda gullash va meva ko'chish yo'qoladi o'simlik xayoti qisqaradi lavrning o'sish jarayoni davomligi agrotehnik o'sish davrida prof A.D.Aleksandr bu sharoitlar ular uchun xususiyatlarini yoshi va turi sifatini aniqlanadi. Xar yili iqlim tasiri bilan fasllar o'zgarishi bilan lavr o'simligi filogenez jaroyinida (prpgress) o'simlikni yashash vaqtida uning parvarishi yilning xar vaqtiga bog'liq qoniqarli iqlim sharoitida o'z vaqtida o'tadi. Vegetatsiya vaqtida o'sishi kuchayadi uning novdalarini va barglari gullashi va meva solishi kuchayadi.

Bu o'simlik yaprog'i butun dunyoda keng tarqalgan kundali taomlarga solinadigan ziravor bo'lishi bilan bir qatorda shifobaxsh vositadir. Uning shifobaxshligi xususida to'xtalamiz. Shifokorlar uning shifobaxsh xususiyatlarini asrlar davomida o'rganishgan. Buning natijasida quyidagi xulosaga kelishgan, dafna quyidagi xossalarga ega:

- Mikroblarga qarshi kurashadi;
- Immun tizimini mustahkamlaydi;
- Shamollashga qarshi ajoyib vosita;
- Jarohatlarni bitiradi;
- Biriktiruvchi;
- Peshob haydovchi;
- Tinchlantiruvchi;
- Ovqat hazm qilish jarayonini yaxshilaydi.

Bu ziravor uy sharoitida sizga salomatlikka oid turli muammolarni hal etishda qo'l keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Биоэкологическое изучение и интродукция декоративных древесных растений в Никитском ботаническом саду в новом тысячелетии / Г. С. Захаренко, [и др.] // Бюл. Гос. Никит. бот. сада. – 2010. – Вып. 100. – С. 40-48
2. Коновалов, Д.А. Сесквитерпеновые лактоны листьев и плодов *Laurus nobilis* L. (лавра благородного) / Д.А. Коновалов, Н.М. Насухова // Фармация и фармакология – 2014. – Т. 2, №. 3. – С. 23-33
3. Лавр, лавровый лист, размножение, хранение - [Электронный ресурс]. -Режим доступа: http://www.bestgardener.ru/pib/sta_n_65.shtml (дата обращения 08.09.2021).